

**Een archeologisch bureau-onderzoek en
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de
Achterbergsestraatweg 8–10 te Rhenen
(U)**

W.J.F. Thijs

ARC-Rapporten 2010-178

Geldermalsen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek
door middel van boringen aan de Achterbergsestraatweg 8–10 te
Rhenen (U)

ARC-Rapporten 2010-178
ARC-Projectcode 2010/326

Tekst

W.J.F. Thijs

Afbeeldingen

W.J.F. Thijs

Redactie

K. Otten

Versie 2.1 (definitief), 15 september 2010

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Rhenen, Achterbergsestraatweg
Projectcode	2010/326
CIS-code	41.944
Beheer en plaats van documentatie	Archaeological Research & Consultancy
Projectleider	ir. W.J.F. Thijs
Contact	0345-620102, w.thijs@arcbv.nl
Opdrachtgever	Van Swaay Projectontwikkeling, dhr. L. Peters
Contact	0317-465220, lp@vspo.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Rhenen, dhr. B. Brandenburg
Contact	0317-681681, info@rhenen.nl
Toetsing	Milieudienst Zuidoost-Utrecht, drs. P.C. de Boer
Contact	030-6999562, p.deboer@milieudienstzou.nl

Locatiegegevens

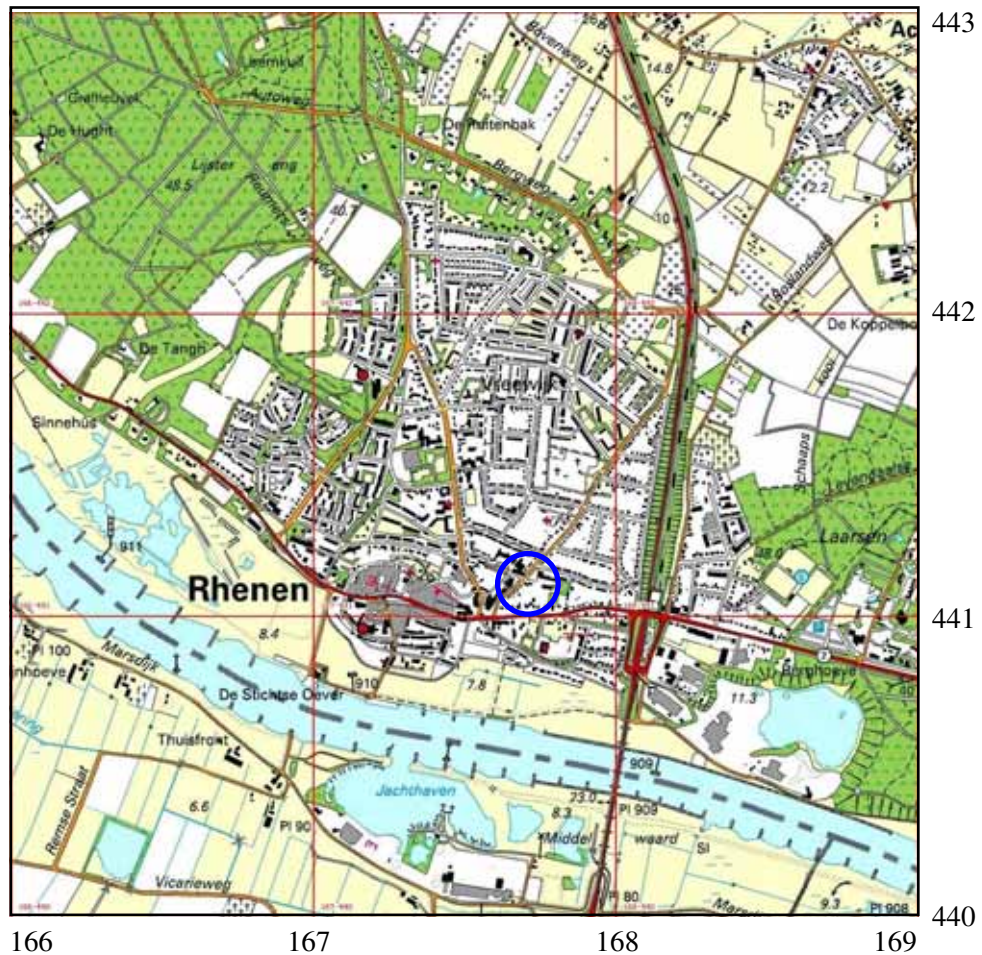
Toponiem	Achterbergsestraatweg 8-10
Plaats	Rhenen
Gemeente	Rhenen
Provincie	Utrecht
Kaartblad	39E
RD-coördinaten	NW: 167.692/441.118 NO: 167.745/441.110 ZO: 167.740/441.080 ZW: 167.674/441.099
Oppervlakte	2.250 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Diverse gestuwde Formaties.
Geomorfologie	Hoge stuwwal (14B3)
Bodem	Niet gekarteerd. Vrijwel direct ten noorden van de onderzoekslocatie zijn in het verleden bruine enkeerdgronden aangetroffen.
Historische situatie	Op het zuidelijk deel van de onderzoekslocatie lijkt op de kadastrale kaart uit 1832 al bebouwing aanwezig te zijn. Het overige deel van de onderzoekslocatie is in gebruik als tabaksland.
Archeologische verwachting	Hoge archeologische trefkans op resten en/of sporen voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd.

Onderzoekslocatie

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Van Swaay Projectontwikkeling heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch bureau-onderzoek uitgevoerd voor een tweetal kavels aan de Achterbergsestraatweg 8–10 te Rhenen, gemeente Rhenen. Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van de locatie. Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg¹ dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden. Het veldwerk is uitgevoerd op 15 juli 2010 door ir. W.J.F. Thijs. Voorafgaand hieraan is een bureau-onderzoek uitgevoerd door ir. W.J.F. Thijs. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt buiten de bebouwde kom van Rhenen, aan de oostkant van de Achterbergsestraatweg ter hoogte van de Wilhelminastraat (zie afb. 1). De oppervlakte van de onderzoekslocatie bedraagt ca. 2.250 m². Het perceel is momenteel bebouwd met een winkel met hierboven appartementen, een woonhuis, een glazen kas en een opslagschuur. Het overige terrein is grotendeels verhard met een grindverharding. Achter op het terrein zijn enkele plantsoenen en een grasveldje aanwezig. De maaiveldhoogte bedraagt ongeveer 33 m +NAP. Het perceel helt in zuidwestelijke richting.

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

Op het noordelijk deel van de onderzoekslocatie zal een appartementencomplex worden gerealiseerd waarvan het achterste (oostelijke) deel zal worden onderkelderd.. Deze parkeerkelder zal worden bereikt via een hellingbaan langs de zuidelijke perceelgrens. De oppervlakte van het te realiseren appartementencomplex bedraagt ca. 540 m². Het appartementencomplex zal worden gefundeerd op staal. Voor de kelder wordt tot een diepte van ca. 2,5 m –mv ontgraven. Op het zuidelijk terreindeel zal ter plaatse van de huidige woning een nieuwe woning met garage worden gerealiseerd. De oppervlakte van de woning met garage bedraagt ca. 100 m². Ook deze woning zal worden gefundeerd op staal. Voor de funderingen op staal wordt voorsnog uitgegaan van een ontgravingsdiepte van maximaal 1,0 m –mv.

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.4 Doel van het onderzoek

1.4.1 Bureau-onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.4.2 Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.5 Werkwijze

1.5.1 Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële bewoonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis2 (de online archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)), de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. Naast deze informatie wordt, als deze voorhanden zijn, ook gebruikgemaakt van provinciale en gemeentelijke beleids- en verwachtingskaarten. Voor onderhavig onderzoek is gebruikgemaakt van de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Utrecht.³ De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van historisch-topografisch kaartmateriaal en historische bronnen. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele (sub)recente verstoringen die de archeologische

³www.provincie-utrecht.nl/chat

verwachting beïnvloeden. Voor het bureau-onderzoek is op 21 juli 2010 een bezoek gebracht aan het bouwarchief van de gemeente Rhenen.

1.5.2 Inventariserend veldonderzoek

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. De boringen zijn, rekening houdend met de aanwezige bebouwing, gelijkmatig over de onderzoekslocatie verdeeld om een optimaal beeld van de bodemopbouw op de onderzoekslocatie te krijgen. De positie van de boringen is ingemeten met behulp van GPS en meetlinten. De maaiveldhoogte is bepaald aan de hand van het Actueel Hoogte Bestand Nederland.⁴ In totaal zijn er 7 boringen geplaatst tot een diepte van ten minste 120 cm –mv. Voor het boren is gebruik gemaakt van een edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boringen 2–6 zijn hierna uitgeboord met een edelmanboor met een diameter van 12 cm voor bemonstering van de onderzijde van het eerddek. De bodemopbouw is beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). Het opgeboorde materiaal is in het veld doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Het bemonsterde materiaal is gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 3 mm. Hierna zijn de zeefresiduen eveneens doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Door de aanwezigheid van vegetatie kon geen oppervlaktekartering worden uitgevoerd.

⁴www.ahn.nl.

2 Resultaten bureau-onderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Rhenen ligt op de flank van de Utrechtse Heuvelrug, op de overgang naar het riviersysteem van de Rijn. De Utrechtse Heuvelrug is een stuwwalcomplex die de westrand vormt van het glaciaal bekken van de Gelderse Vallei. Dit gletsjerdal met bijbehorend stuwwallen-complex is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000 – 130.000 jaar geleden). In die periode werden Noord- en Midden-Nederland bedekt door landijs uit Scandinavië. In Midden-Nederland werden oudere, fluviatiele afzettingen door dit landijs opgestuwd, waardoor deze stuwwallen ontstonden. Deze fluviatiele afzettingen bestaan overwegend uit grove zanden en grinden en omvatten verschillende Pleistocene formaties. Het smeltwater van het landijs, dat veel zand en grind vervoerde, vormde zogenaamde fluvio-glaciaal afzettingen. Aan de buitenzijde van de stuwwallen in Midden-Nederland stroomde het water af naar het oerstroombekken van de Rijn. Hierbij werden grote puinwaaiers afgezet, ook wel *sandrs* genoemd. De afzettingen van deze sandrs zijn qua mineralogie gelijk aan het materiaal van de stuwwallen. De sandr-afzettingen behoren tot de Formatie van Drenthe en zijn ondergebracht in het Laagpakket van Schaarsbergen.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000 – 10.000 jaar geleden), ontstonden er, omdat het smeltwater door de permafrost niet de grond in kon, sneeuw-smeltwaterdalen. Deze dalen bevatten door de afwezigheid van permafrost geen water meer en staan daarom bekend als droge dalen. Op de flanken van de stuwwallen werd dekzand afgezet. Deze dekzanden behoren tot de Formatie van Bortel en zijn ondergebracht in het laagpakket van Wierden. Tijdens het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) raakte de stuwwal begroeid en vond er nauwelijks nog erosie meer plaats (De Mulder et al. 2003, Berendsen 2004).

Op de geomorfologische kaart (afb. 2) staat de locatie aangegeven als hoge stuwwal (14B3). De locatie bevindt zich aan de zuidelijke flank van de stuwwal. De stuwwal grenst aan het rivierdal van de Nederrijn. Dit rivierdal is voor een groot deel weergegeven als vlakte ontstaan door egalisatie of afgraving (2M48) en deels als uiterwaard met meanderruggen en geulen (3L15).

Op de bodemkaart (afb. 3) is de locatie niet gekarteerd en aangegeven als bebouwd. In de nabijheid zijn op de flank van de stuwwal en op de sandr-afzettingen holt-podzolgronden en hoge bruine enkeerdgronden (gY30 en bEZ30) aangegeven. In een archeologisch onderzoek dat ca. 30 m ten noorden van de onderzoekslocatie is uitgevoerd door Bilan zijn (verstoorte) bruine enkeerdgronden aangetroffen (onderzoeksmelding 28783, ARCHIS). Ten zuiden van de stuwwal ligt het rivierklei-landschap. De hier voorkomende gronden bestaan voornamelijk uit kalkhoudende ooi- en poldervaaggronden (Rd90A en Rd95A).

2.2 Bekende archeologische waarden

De stuwwal en aanliggende smeltwaterwaaier hebben volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; zie afb. 4) een hoge archeologische trefkans. Deze hoge trefkans wordt bevestigd door de aanwezigheid van een drietal archeologische monumenten en een zeer groot aantal waarnemingen op en in de omgeving van de onderzoekslocatie. De onderzoekslocatie is op de cultuurhistorische kaart van Utrecht niet gekarteerd.

De archeologische monumenten in de omgeving van de onderzoekslocatie zijn weergegeven in afbeelding 4. Op ca. 160 m ten zuidwesten van de onderzoekslocatie ligt de historische stadskern van Rhenen. Deze historische stadskern is benoemd tot archeologisch monument van hoge waarde (monumentnummer 12204). Binnen deze kern zijn voornamelijk sporen uit de periode Late Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd aanwezig. Op ca. 500 m van de onderzoekslocatie ligt het archeologisch monument 11885 van hoge archeologische waarde, ook binnen de stadskern van Rhenen. Dit betreft een kerk, kloostercomplex, grafveld en nederzetting uit de periode Late Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd. Op ca. 170 m ten zuiden ligt een beschermd monument (nummer 1145) van zeer hoge waarde. Het betreft hier een graf uit de Vroege Middeleeuwen en een kapel uit de Nieuwe Tijd. Daarnaast ligt 800 m ten westzuidwesten een terrein van hoge archeologische waarde uit de Nieuwe Tijd (monumentnummer 7181), dat een veerhuis omvat. Tot slot ligt 900 m noordwestelijk een terrein van archeologische waarde. Het betreft hier een mogelijke grafheuvel, waarvan de datering onbekend is.

Naast de bovengenoemde monumenten is er in de omgeving van de onderzoekslocatie een groot aantal waarnemingen gedaan. Buiten de stadskern van Rhenen betreffen het vondsten uit de periode Neolithicum tot de Late Middeleeuwen. De vondsten tot de IJzertijd zijn voor een groot deel gedaan op en bij grafterreinen en grafheuvels. De vondsten bestaan voor het grootste deel uit aardewerk, maar daarnaast ook uit vuurstenen werktuigen en metalen voorwerpen.

Binnen de stadskern van Rhenen hebben de vondsten hoofdzakelijk betrekking op de periode Bronstijd – Nieuwe Tijd, hoewel ook enkele vuursteenvondsten uit de periode vanaf het Mesolithicum zijn aangetroffen. Het grootste deel van de vondsten binnen de stadskern betreft echter vondsten van de Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd. De vondsten bestaan voor grotendeels uit aardewerk, maar daarnaast zijn ook metalen voorwerpen, zoals munten aangetroffen.

In de directe omgeving, binnen 100 m van het onderzoeksgebied, zijn een viertal waarnemingen bekend. Circa 40 m ten noorden van de onderzoekslocatie is in 2009 bij een archeologische begeleiding een drietal aardewerkfragmenten uit de IJzertijd en een fragment uit de Vroege Middeleeuwen aangetroffen. Hiernaast werden enkele grondsporen aangetroffen die door het vondstmateriaal konden worden gedateerd op de periode IJzertijd (waarnemingsnummer 417718). Circa 85 m ten westen van de onderzoekslocatie is in 1997 tijdens een bouwterreininspectie een bronzen munt uit de IJzertijd aangetroffen (waarnemingsnummer 59249). Circa 100 m ten westen van de onderzoekslocatie werd in 1994 bij bouwwerkzaamhe-

den een aantal aardewerkfragmenten aangetroffen uit de periode Vroege- tot Late Middeleeuwen. De vondsten zijn gedaan in de basis van een esdek. De vindplaats is door bouwwerkzaamheden waarschijnlijk volledig vernietigd. Circa 100 m ten oostnoordoosten van de onderzoekslocatie is in 1989 bij graafwerkzaamheden een fragment aardewerk aangetroffen uit de IJzertijd.

Buiten de in Archis bekende waarneming is ca. 50 m ten noorden van de onderzoekslocatie een vondstmelding bekend van fragment handgevormd aardewerk uit de periode IJzertijd–Romeinse Tijd. De vondst is gedaan tijdens een karterend booronderzoek uitgevoerd in 2010 door Bilan (Dieleman & Verbeek 2010). De scherf handgevormd aardewerk wijst mogelijk op een vindplaats uit de IJzertijd of Romeinse tijd. Het is echter mogelijk dat, door de opgebrachte recente lagen in de bovengrond, het aardewerk van elders is aangevoerd.

2.3 Historische situatie

De directe omgeving van Rhenen wordt al lange tijd bewoond. De oudste historische vermelding van Rhenen dateert van 855 n. Chr., toen het nog een agrarische gemeenschap betrof. Als onderdeel van het bisdom Utrecht diende Rhenen door zijn ligging als een vooruitgeschoven post in de strijd tegen de graven van Gelre. Rond 1240 kreeg Rhenen stadsrechten en in 1346 werd de stad ommuurd (Van der Aa 1839–1851). Op een kadastrale kaart uit 1832 is te zien dat de onderzoekslocatie buiten de oude stadskern van Rhenen ligt. Bovendien is hierop te zien dat het zuidelijk deel van het perceel reeds bebouwd is (afb. 5). Het overige deel van de onderzoekslocatie is in gebruik als tabaksland. Op een historische kaart uit 1900 is aan de bebouwings situatie nog weinig veranderd. De onderzoekslocatie is nog steeds in gebruik als akkerland (afb. 6). Voor de bebouwingsgeschiedenis van het perceel is op 21 juli 2010 een bezoek gebracht aan het bouwarchief van de gemeente Rhenen. Bij het archief waren slechts twee bouwvergunningen beschikbaar van de winkel op het perceel Achterbergsestraatweg 10. De bouwvergunningen betreffen de nieuwbouw en verbouw van het winkelpand (resp. dossiernr. 68/1967 en 245/1971). De aanvraag van de nieuwbouw van het winkelpand is ingediend in 1967. Hieruit blijkt dat nagenoeg het gehele pand is onderkelderd tot een diepte van 2,5 m –mv. Voor de verbouw van het winkelpand is in 1971 een bouwvergunning aangevraagd. Bij deze verbouwing zijn geen graafwerkzaamheden verricht. Opmerkelijk is dat de winkel voor het eerst op historisch topografisch kaartmateriaal wordt weergegeven in 1985 (zie afb. 9 en 10). De aanbouw van de kas is niet opgenomen in het bouwarchief. Het is onduidelijk hoe deze kas is gefundeerd.

Van de overige panden waren bij de gemeente Rhenen geen gegevens aanwezig in het bouwarchief. Over de ouderdom van de schuur kan op basis van historisch kaartmateriaal worden vermeld dat deze ten minste ouder is dan 1966 (zie afb. 8). Ook op de kaart uit 1958 staat op de locatie bebouwing aangegeven (zie afb. 7). Deze bebouwing is echter in het zwart weergegeven en direct langs de Achterbergsestraatweg. Het is twijfelachtig of dit dezelfde schuur is als die er momenteel staat.

Het huis op het perceel Achterbergsestraatweg 8 lijkt er tenminste vanaf 1958 te hebben gestaan. Het is twijfelachtig of dit hetzelfde gebouw is als staat weergegeven op de historische kaarten uit 1832 en 1900. Wel is op de historische kaart uit 1958 (zie afb. 7) een tweede gebouw zichtbaar direct achter het pand langs de Achterbergsestraatweg. De gebouwen die staan weergegeven op deze kaart lijken ook dichter op de schuur te staan dan momenteel het geval is.

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

De onderzoekslocatie ligt op de flank van de Utrechtse Heuvelrug, op de overgang naar het oerstroombdal van de Rijn. Door de ligging op de stuwwal op de overgang naar het nattere dal van de Rijn is Rhenen altijd een geschikte vestigingsplaats geweest. Uit de in de nabijheid van de onderzoekslocatie gelegen monumenten en waarnemingen blijkt dat de omgeving van Rhenen al sinds het Neolithicum bewoond is geweest. Op zeer korte afstand van de onderzoekslocatie zijn meerdere vondsten gedaan uit de periode IJzertijd – Late Middeleeuwen. In de omgeving zijn naast vondsten die duiden op nederzettingen ook grafresten aangetroffen. Op de onderzoekslocatie is mogelijk sprake van bruine enkeerdgronden. Het archeologisch niveau waar intacte archeologische sporen en of resten kunnen worden verwacht, ligt direct onder het eerddek. Het originele looppniveau is waarschijnlijk opgenomen in de basis van het eerddek waardoor een oude akkerlaag is ontstaan. In deze laag kunnen verploegde archeologische resten worden verwacht. Door de lage grondwaterstand zullen voornamelijk anorganische resten zoals aardewerk, (vuur)steen en wellicht ook metaal bewaard zijn gebleven. Organische resten zijn door de zure omstandigheden in zandgronden waarschijnlijk niet bewaard gebleven. Het archeologisch niveau op de onderzoekslocatie is in het verleden mogelijk al beschadigd geraakt door bouwactiviteiten.

3 Resultaten inventariserend veldonderzoek

3.1 Booronderzoek

Bij het verkennend booronderzoek (met hierop volgend een karterende fase) zijn op de onderzoekslocatie in totaal 7 boringen gezet tot een diepte van minimaal 120 cm –mv. De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 11. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1. Op de onderzoekslocatie zijn slecht gesorteerde, zwak grindige zanden aangetroffen.

De bodemopbouw op de onderzoekslocatie wordt gekenmerkt door verstoring. De top van het bodemprofiel bestond bij alle boringen uit een pakket met een dikte van 50–105 cm, bestaande uit matig fijn, zwak tot matig siltig zand. Het bodemprofiel van alle boringen (behalve boring 6) is tot een diepte van minimaal 50 cm –mv verstoord. In boring 1, 2, 3 en 4 is dit verstoorde pakket opgehoogd met funderingsmateriaal bestaande uit cunetzand, puin of grind. De verstoorde bodemlagen kenmerken zich door kleurafwijkingen en -vlekken in de zandafzettingen, de scherpe ondergrens van de verstoorde laag en door de aanwezigheid van puin en andere antropogene insluitels (zie paragraaf archeologische indicatoren). Gezien de bruine kleur van het verstoorde pakket is het geïnterpreteerd als sterk verstoord eerddek. Onder het verstoorde pakket is in boring 4, 5 en 6 een restant van een holt-podzol B-horizont aangetroffen bestaande uit zwak siltig, lichtbruin tot geelbruin zand. Deze B-horizont heeft een dikte van 20–30 cm. In boring 3 is van 0,8–1,2 m –mv een vergraven bodemlaag aangetroffen waarin nog resten van de B- en BC-horizont zijn te herkennen. Deze laag is daarom geclassificeerd als B/BC-horizont. In de overige boringen ligt het verstoorde eerddek direct op de C-horizont. Deze bestaat uit zwak siltig, zwak tot matig grindig donker geel tot geelgrijs zand.

Concluderend kan worden gesteld dat het eerddek op de onderzoekslocatie volledig is vergraven. Een deel van de B-horizont is hierbij ook vergraven geraakt. De vergravingen zijn waarschijnlijk te relateren aan de bebouwingshistorie van de onderzoekslocatie. Op het achterterrein zijn de vergravingen minder, wat overeenkomt met deze bebouwingshistorie. De aanwezigheid van een B- en BC-horizont in enkele van de boringen vormt een indicatie dat het archeologisch niveau weliswaar deels vergraven is geraakt maar er nog wel degelijk archeologische sporen aanwezig kunnen zijn onder het vergraven eerddek. Door de vergraving kan de trefkans op intacte archeologische sporen uit de Vroege Prehistorie (Laat Paleolithicum–Mesolithicum) worden bijgesteld naar laag. De hoge trefkans zal op de onderzoekslocatie gezien de vondsten in de omgeving voornamelijk betrekking hebben op archeologica uit de periode IJzertijd–Nieuwe Tijd.

3.2 Archeologische indicatoren

Conform het plan van aanpak zijn de onderzijde van het verstoorde eerddek en de onderliggende B- en BC-horizonten bemonsterd en gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 3 mm. Boring 1 en 7 zijn niet bemonsterd gezien de sterk verstoord-

boring	diepte	inhoud	datering
2	30–60	fragment ketel pijpenkop met radradering	18e eeuw, NTB
2	30–60	schilfer drainagebuis roodbakkend	NTC
2	30–60	stukje blank glas	NTC
3	70–110	4 stuks sintel	NTC
3	70–110	1 roodbakkend bouwkeramiek	NTC
3	70–110	1 wandfragment roodbakkend loodgeglazuurd	NT
3	70–110	1 wandfragment witbakkend Maaslands	LME
3	70–110	2 fragmenten pijpensteel	19e eeuw, NTB/C
3	70–110	1 fragment groen ventsterglas	17e/18e eeuw
3	70–110	1 fragment blank glas	NTC
3	70–110	1 fragment bot, verbrand	indet
3	70–110	1 nestel, latoenkoper	17e/18e eeuw
4	110–140	2 onbewerkt/natuurlijk vuursteen	indet
4	110–140	1 fragment natuursteen gepolijst	NT
4	110–140	1 fragment drainagebuis roodbakkend	NTC
4	110–140	1 fragment stopverf	NTC
4	110–140	1 stukje koperdraad	NTC
6	50–70	1 onbewerkt/natuurlijk vuursteen	indet
6	50–70	1 fragment bot, verbrand	indet
6	50–70	1 fragment pijpensteel	18e/19e eeuw
6	50–70	1 rand fragment van kan, protosteengoed	LME
6	50–70	1 schilfer aardewerk ongeglazuurd, witbakkend	indet
6	50–70	1 fragment sterk verweerd porcelein	NT

Tabel 1. Determinatielijst van de opgeboorde vondsten.

de aard van de ondergrond (verstoorde laag direct op C-horizont). De zeefresiduen zijn bekeken op het voorkomen van archeologische indicatoren. In alle boringen zijn houtskool- en baksteenfragmenten aangetroffen. De vondsten zijn bekeken en gedetermineerd door mw. drs. A. Ufkes en J.J. Lenting. Een overzicht van de vondsten is gegeven in tabel 1.

Op basis van de vondsten kan het sterk verstoorde eerddek worden gedateerd. Het eerddek is waarschijnlijk grotendeels opgebracht vanaf de Nieuwe Tijd. De twee vondsten uit de Late Middeleeuwen vormen een indicatie voor een grotere ouderdom. Omdat deze tezamen zijn gevonden met materiaal uit de Nieuwe Tijd vormen ze geen duidelijke indicatie voor een vindplaats uit deze periode op de onderzoekslocatie. Op basis van het booronderzoek valt hierover echter niets met zekerheid te zeggen, zeker gezien de waarnemingen in Archis in de nabije omgeving van de onderzoekslocatie. De ophogingslagen zijn in een latere periode vergraven waardoor het materiaal uit verschillende tijden is vermengd. Er zijn geen vondsten gedaan die duiden op een oudere datering van het eerddek of de aanwezigheid van een vindplaats van oudere ouderdom op de onderzoekslocatie. Omdat alle vondsten zijn gedaan in een vergraven pakket zijn deze contextloos en hebben daarom weinig archeologische waarde. Het vondstmateriaal zal daarom na goedkeuring van het provinciaal depot worden afgestoten en niet worden gedeponeerd.

4 Samenvatting en conclusies

Volgens het bureau-onderzoek ligt het plangebied op een hoge stuwwal, waarop een hoge bruine enkeerdgrond tot ontwikkeling is gekomen. De locatie heeft een hoge trefkans voor archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum. In de omgeving zijn archeologische resten uit alle periodes vanaf het Neolithicum aangetroffen. Binnen 100 m van de locatie zijn vondsten uit de periode IJzertijd – Late Middeleeuwen gedaan. De locatie ligt buiten het historische stadscentrum van Rhenen, maar de zuidelijke helft is in die tijd in de 19e eeuw al bebouwd. De noordelijke helft van het gebied is dan in gebruik als tabaksland. De huidige schuur is waarschijnlijk voor 1958 gebouwd. De winkel is in 1968 gerealiseerd. Uit het bouwarchief blijkt dat de bestaande winkelpanden zijn onderkelderd. Het verkennend booronderzoek heeft aangetoond dat het eerddek op de locatie sterk is vergraven. Onder het vergraven eerddek zijn in vijf boringen de restanten van een holtpodzol B/BC-horizont aangetroffen. Dit geeft aan dat de vergraving onder het eerddek vrij gering is. De basis van het eerddek en de top van de B-horizont zijn bemonsterd en gezeefd. Hierbij is voornamelijk materiaal uit de Nieuwe Tijd aangetroffen, maar er zijn ook twee fragmenten aardewerk uit de Late Middeleeuwen gevonden. Geconcludeerd kan worden dat de bodem op de onderzoekslocatie, buiten de onderkelderde bebouwing, in beperkte mate is verstoord. De trefkans voor archeologische resten uit de vroege prehistorie is laag te noemen, omdat de oorspronkelijke A-horizont is opgenomen in het eerddek, maar met name grondsporen uit latere periodes kunnen direct onder het eerddek bewaard zijn gebleven. De kans op archeologica uit de periode IJzertijd – Nieuwe Tijd blijft hoog.

5 Aanbeveling

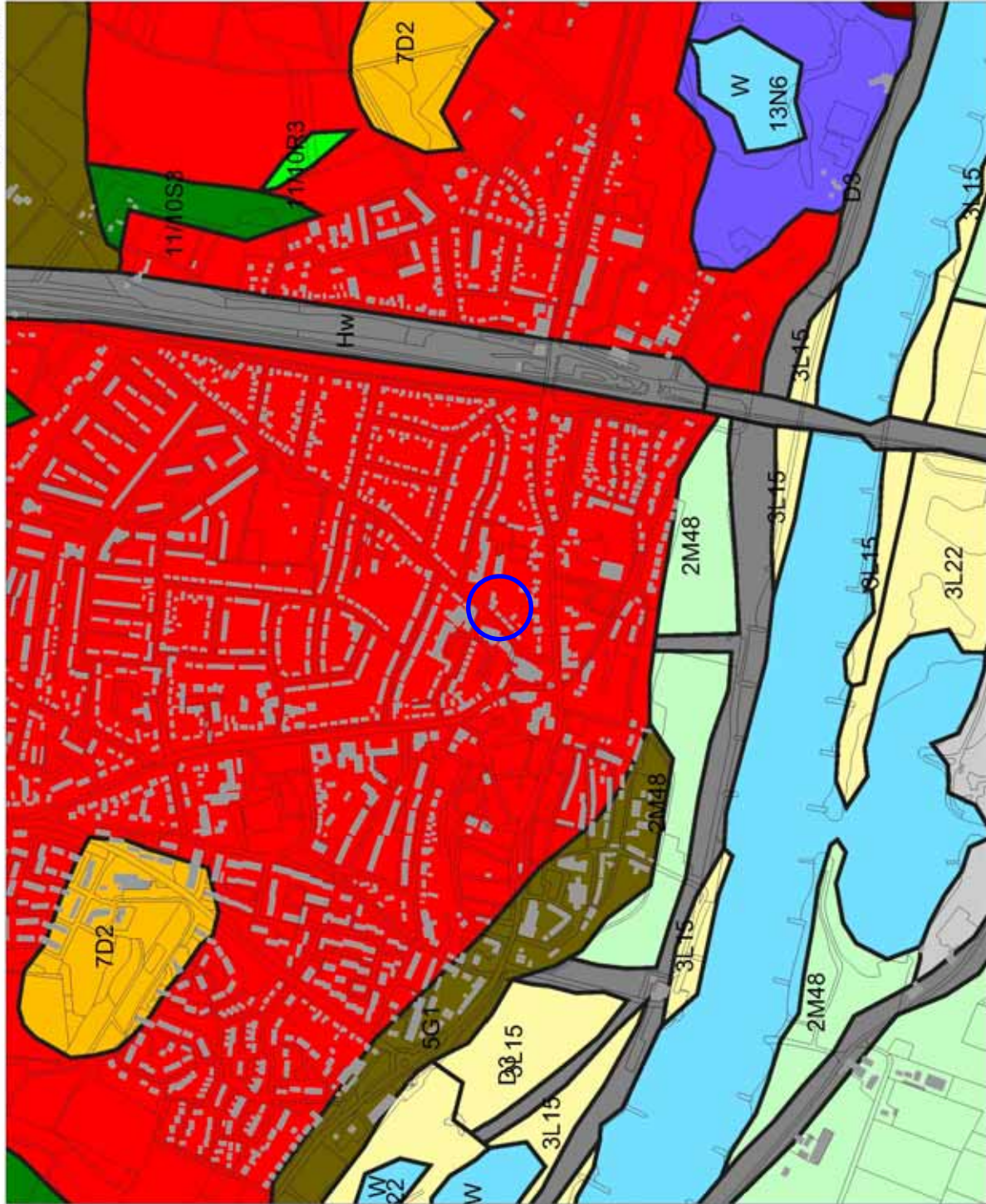
Gezien de hoge trefkans voor archeologische sporen uit de periode IJzertijd – Nieuwe Tijd is een vervolgonderzoek noodzakelijk om vast te stellen of er daadwerkelijk sprake is van een archeologische vindplaats binnen de locatie. Geadviseerd wordt om dit onderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren. Hiertoe dient een door het bevoegd gezag goedgekeurd Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld. Het is aan het bevoegd gezag om op basis van deze rapportage een selectiebesluit te nemen.

Literatuur

- Aa, A.J. van der, 1839–1851. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, bijeengebragt door A.J. van der Aa, onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden*. Gorinchem.
- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Dieleman, L. & C. Verbeek, 2010. *Rhenen - Rhenen, Prins Bernhardstraat. Archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek (karterende fase)*. 's-Hertogenbosch (BAAC-BILAN-rapport B1526).
- Mulder, E.J.F. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Utrecht.

12-07-2010

168779 / 441977

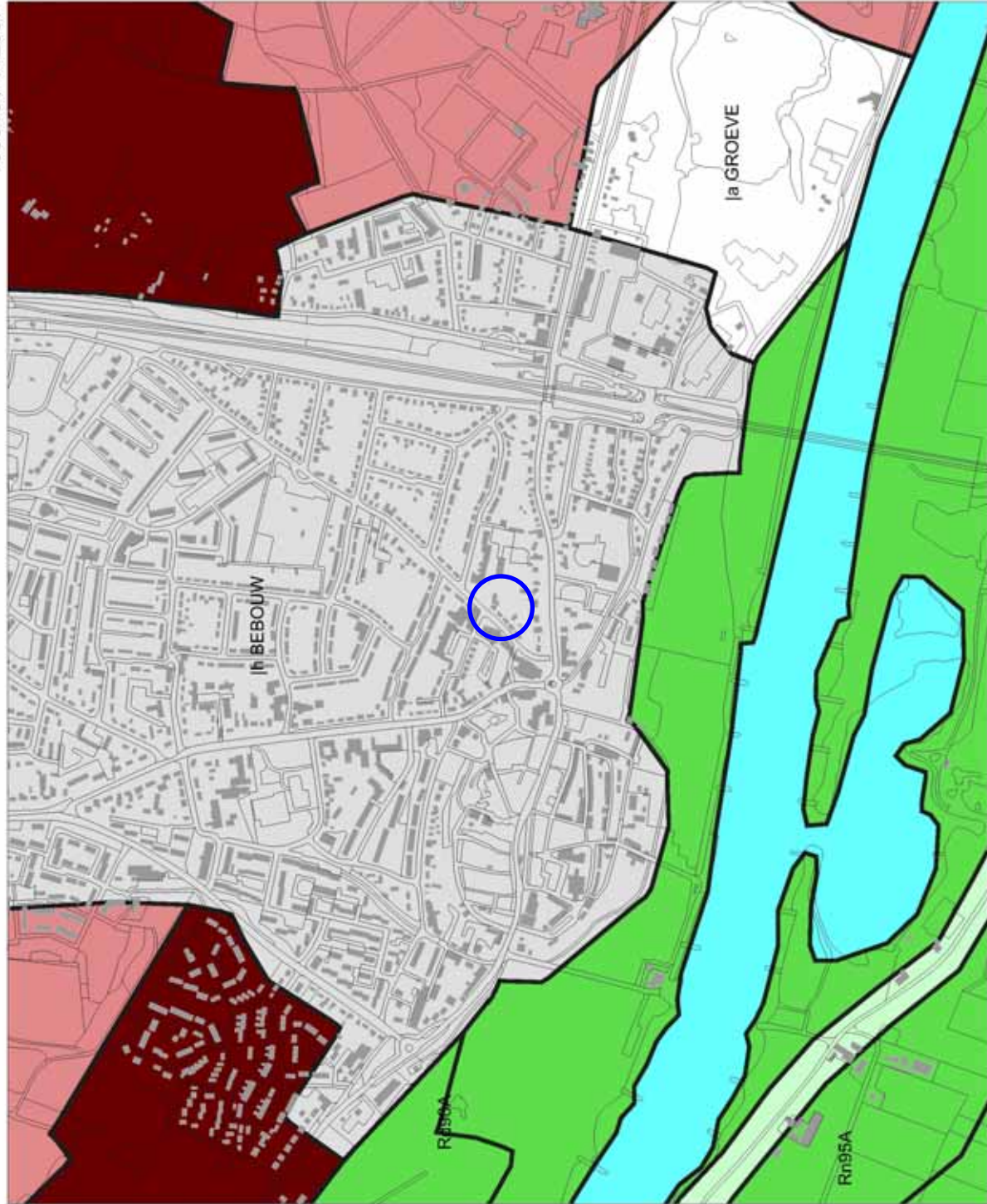

166633 / 440224

Afbeelding 2. Geomorfologische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

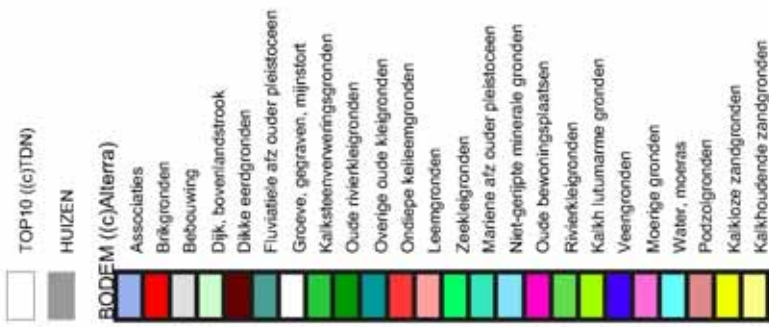
12-07-2010

168818 / 442007

166598 / 440193

Legenda

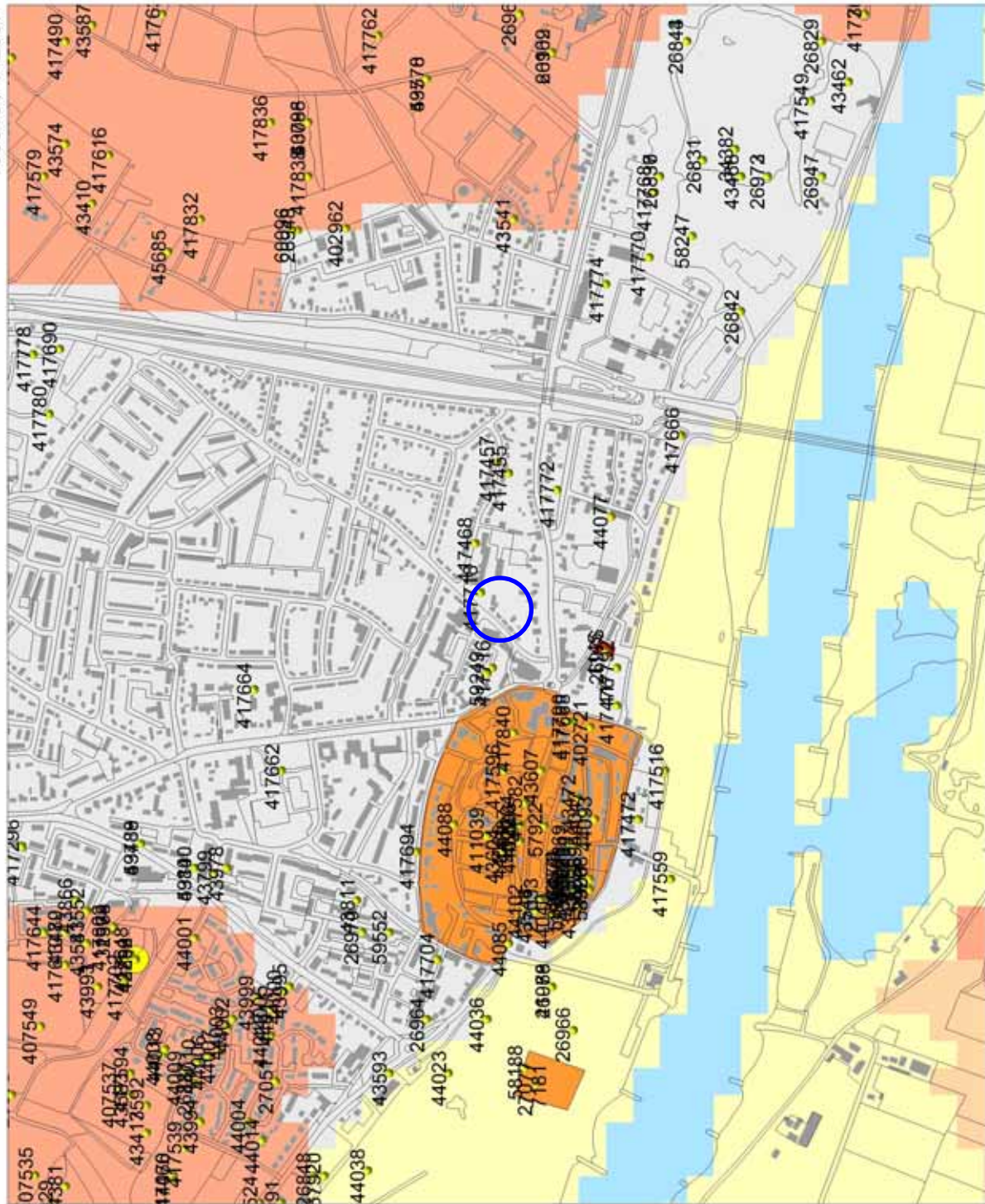
Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Nationaal Instituut voor de Monumenten en Landbouw

Afbeelding 3. Bodemkaart van de onderzoekslocatie (blauw omcirkeld) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

12-07-2010

168818 / 442007

166598 / 440193

Legenda

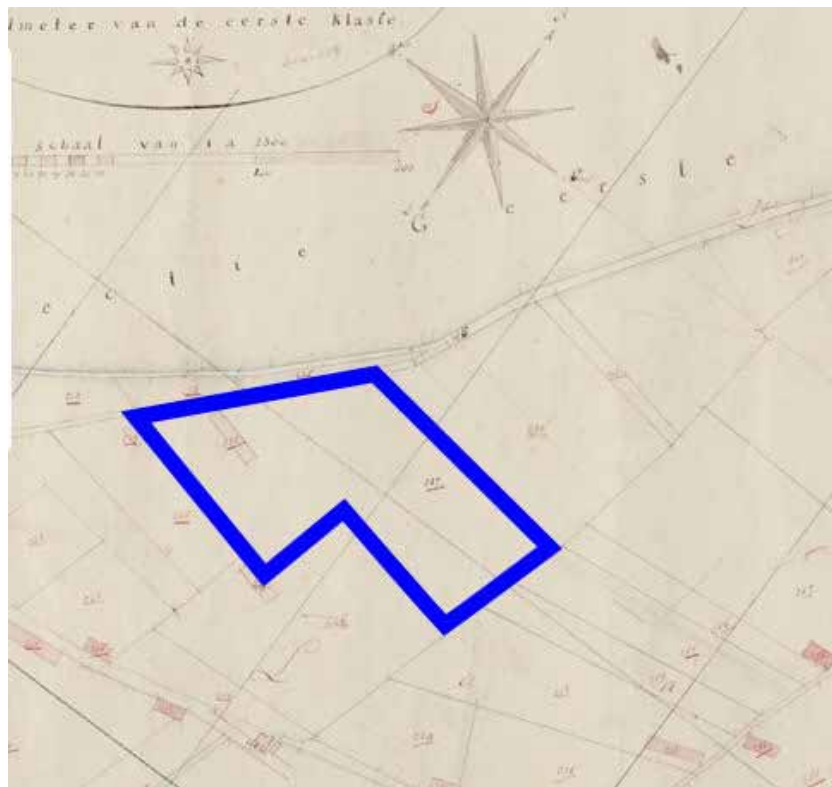
- WAARNEMINGEN
- TOP10 (c)TDN
- HUIZEN
- MONUMENTEN
- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW
- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelste trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelste trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekanteerd

0 500 m

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Nationaal Instituut voor de Monumenten en Sites

Afbeelding 4. Archeologische waarden op de onderzoekslocatie en in de omgeving (blauw omcirkeld). Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

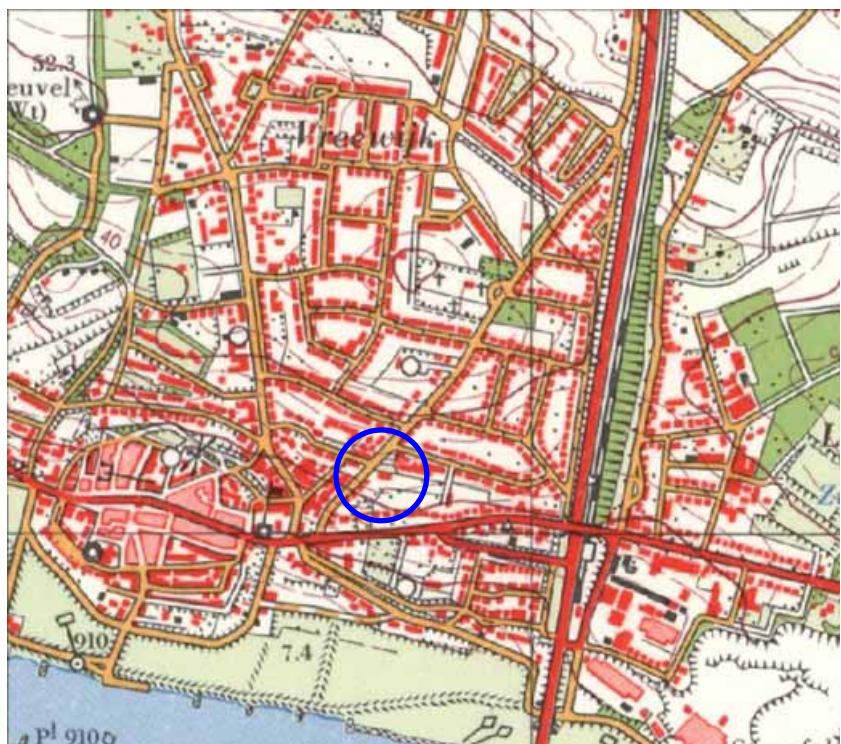
Afbeelding 5. Een deel van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) op een kadastrale kaart uit het begin van de 19e eeuw. De kaart is westelijk gericht.
Bron: www.watwaswaar.nl.

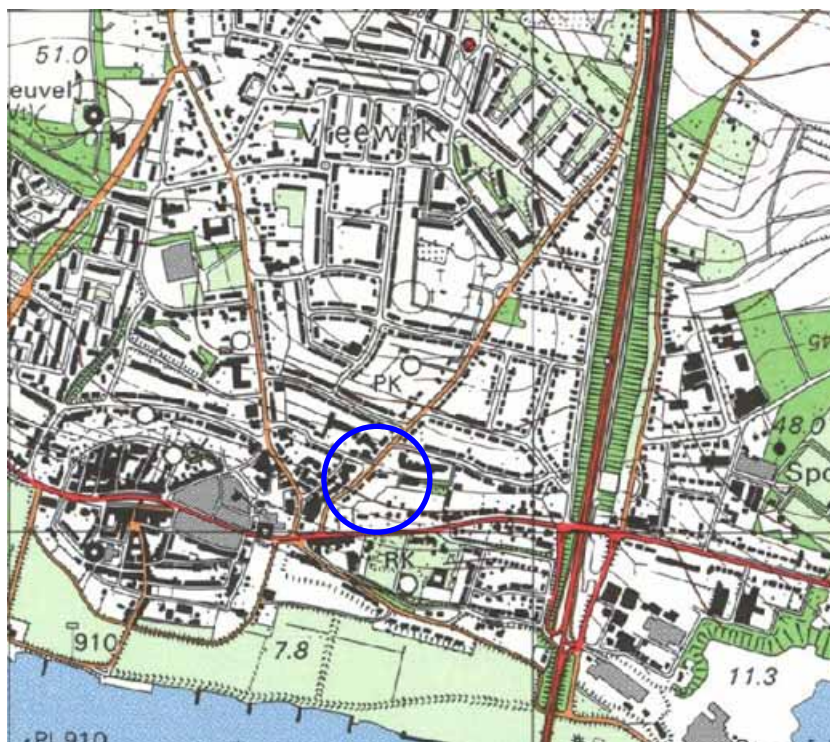
Afbeelding 6. De onderzoekslocatie (blauw omlijnd) op een topografische kaart uit het begin van de 20e eeuw. Bron: www.kich.nl.

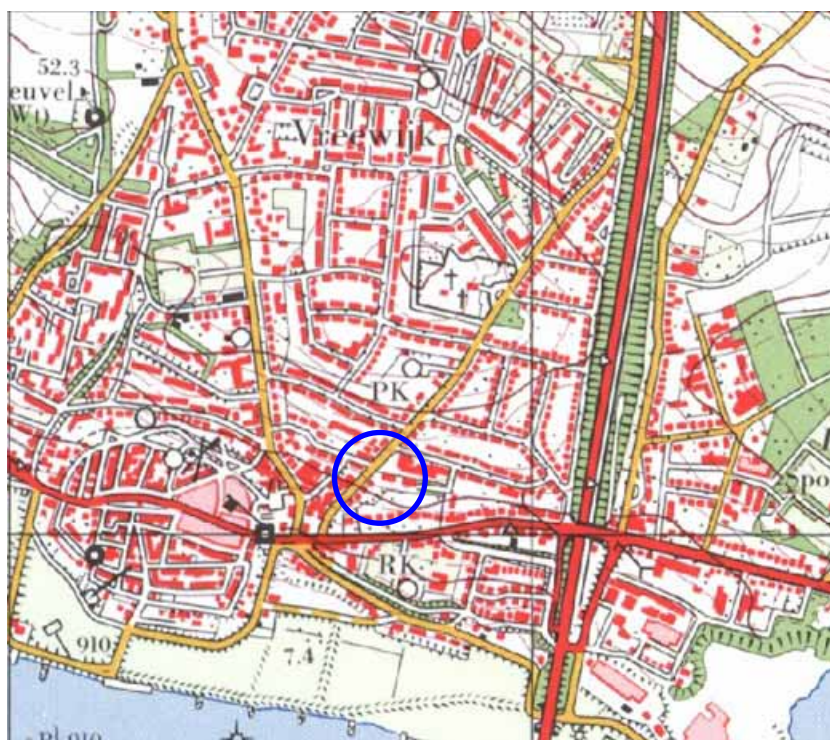
Afbeelding 7. De onderzoekslocatie (omcirkeld) op een topografische kaart uit 1958. www.watwaswaar.nl.

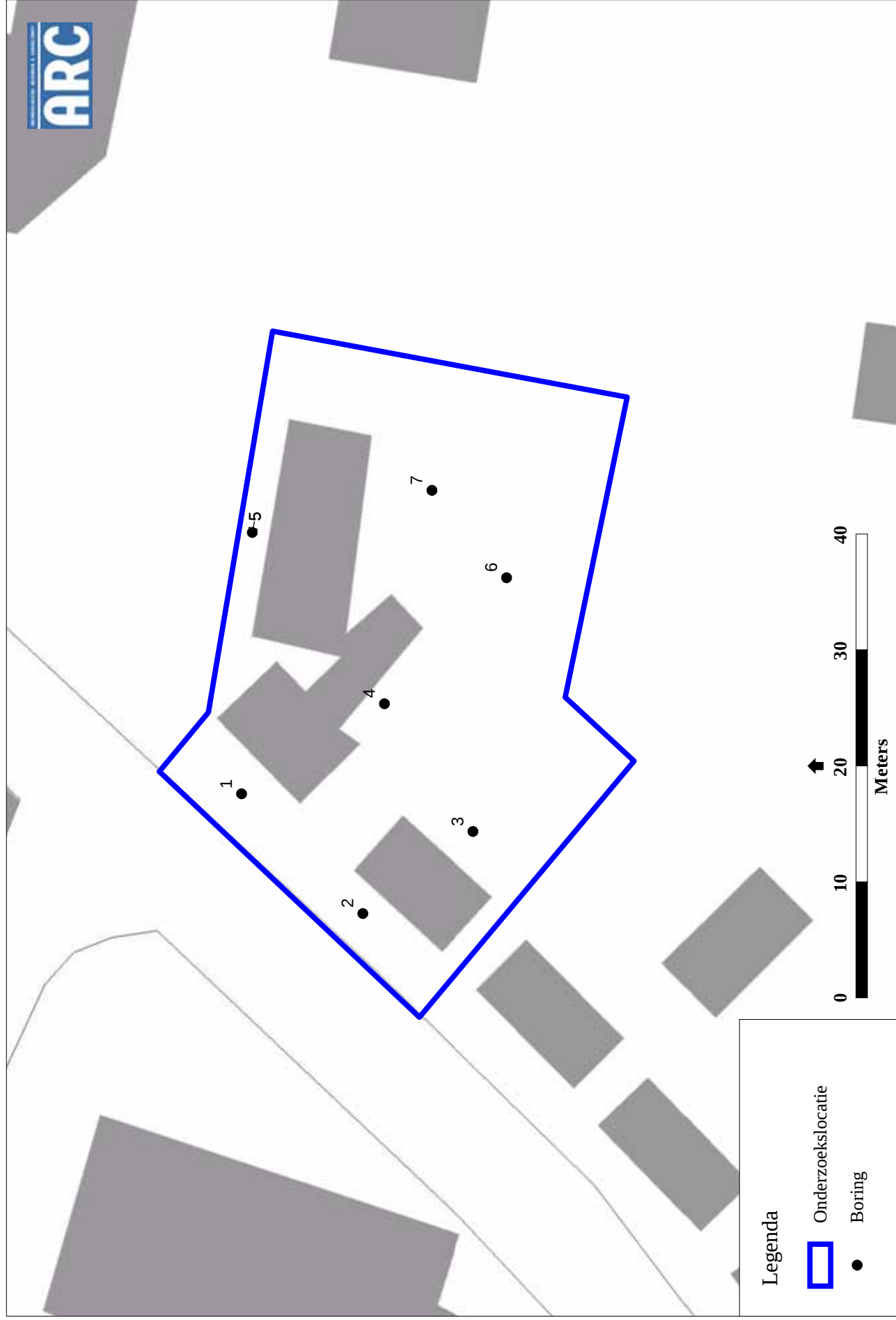
Afbeelding 8. De onderzoekslocatie (omcirkeld) op een topografische kaart uit 1966. www.watwaswaar.nl.

Afbeelding 9. De onderzoekslocatie (omcirkeld) op een topografische kaart uit 1985. www.watwaswaar.nl.

Afbeelding 10. De onderzoekslocatie (omcirkeld) op een topografische kaart uit 1977. www.watwaswaar.nl.

Afbeelding 11. De onderzoekslocatie en ligging van de boorpunten.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	gemeten, GPS
Referentievlak	Normaal Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, actueel hoogtebestand
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	10 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)	grind (onderdeel van lithologie)
Z zand	g1 zwak grindig
	g2 matig grindig
bijmengsel (onderdeel lithologie)	
sl zwak siltig	

boring 1 RD-X: 177.538. RD-Y: 471.350. Maaiveld: 48,60. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
35 Zs1	donker bruingrijs	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
75 Zs1g1	licht bruin	geleidelijk	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: Aap-horizont.
90 Zs1g1	bruin	scherp	Opmerkingen: Aap-horizont.
120 Zs1	oranjebruin	geleidelijk	Opmerkingen: B-horizont.
140 Zs1g1	bruingeel	geleidelijk	Opmerkingen: BC-horizont.
160 Zs1g1	grijsgeel	beëindigd	Opmerkingen: C-horizont.

boring 2 RD-X: 177.545. RD-Y: 471.356. Maaiveld: 48,60. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
45 Zs1	donker bruin	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
60 Zs1	bruin	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
90 Zs1g1	bruin	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
100 Zs1g1	geelbruin	geleidelijk	Opmerkingen: B-horizont.
120 Zs1g1	geelgrijs	beëindigd	Opmerkingen: C-horizont.

boring 3 RD-X: 177.552. RD-Y: 471.348. Maaiveld: 48,40. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
40 Zs1	donker bruingrijs	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
75 Zs1g1	bruin	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
100 Zs1g2	donker geelbruin	geleidelijk	Opmerkingen: B-horizont.
120 Zs1	geelgrijs	beëindigd	Opmerkingen: C-horizont.

boring 4 RD-X: 177.563. RD-Y: 471.354. Maaiveld: 48,40. Boormethode: edelmanboring.

diepte lithologie	kleur	grens	
25 Zs1	donker bruin	geleidelijk	Opmerkingen: Aap-horizont.
50 Zs1g1	bruin	geleidelijk	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: Aap-horizont.
75 Zs1	donker geelbruin	geleidelijk	Opmerkingen: B-horizont.
120 Zs1g1	licht geelgrijs	beëindigd	Opmerkingen: C-horizont.

boring 5 *RD-X: 177.573. RD-Y: 471.351. Maaiveld: 48,40. Boormethode: edelmanboring.*

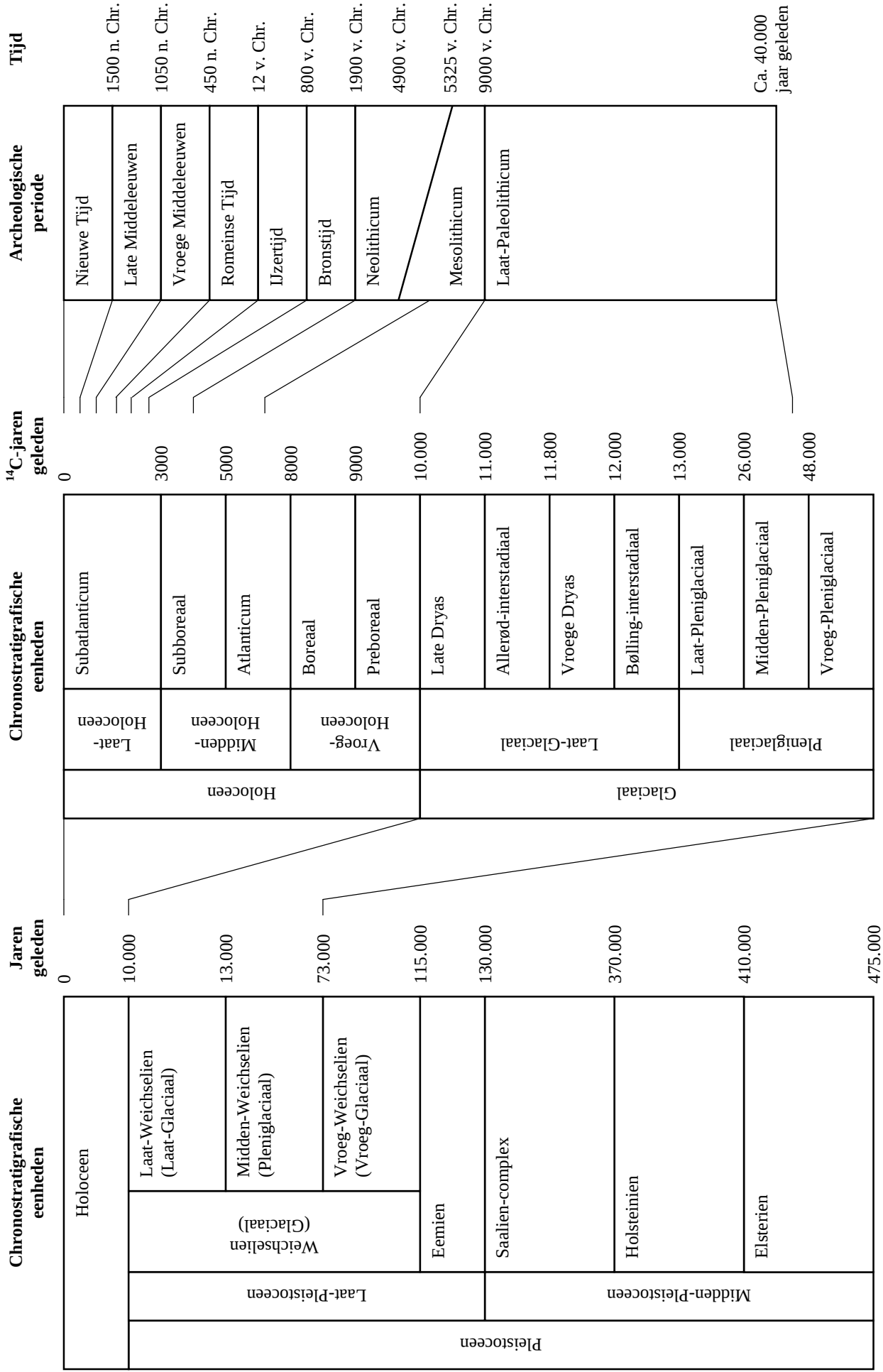
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
35 Zs1	donker bruینگrijs	scherp	<i>Opmerkingen:</i> Aap-horizont.
50 Zs1	bruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> AB-horizont.
60 Zs1	donker geelbruin	geleidelijk	<i>Archeologische indicatoren:</i> baksteen, spoor. <i>Opmerkingen:</i> B-horizont.
75 Zs1g1	licht bruingeel	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> BC-horizont.
120 Zs1g1	geelgrijs	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> C-horizont.

boring 6 *RD-X: 177.581. RD-Y: 471.365. Maaiveld: 48,10. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
45 Zs1	donker grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen:</i> Aap-horizont.
80 Zs1g1	donker geelbruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> B-horizont.
100 Zs1	donker geel	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> BC-horizont.
120 Zs1	grijsgeel	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> C-horizont.

boring 7 *RD-X: 177.589. RD-Y: 471.351. Maaiveld: 48,10. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
35 Zs1	donker grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen:</i> Aap-horizont.
75 Zs1g1	bruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> AB-horizont.
95 Zs1	geelbruin	geleidelijk	<i>Opmerkingen:</i> B-horizont.
120 Zs1	geelgrijs	beëindigd	<i>Opmerkingen:</i> C-horizont.

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.